



RPW/9564/2016 P
Data:2016-02-16

MINISTER
SPRAWIEDLIWOŚCI

Warszawa, 15 lutego 2016 r.

DL-VII-072-1/16/5
160211-00184

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPL.	2016 -02- 16
ZAL.	NR

Pan

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

Wielce Szanowny Panie Rzeczniku,

W odpowiedzi na pismo z dnia 12 stycznia 2016 r. (znak: II.510.1983.2014.MK), dotyczące zwrotu w sprawach z oskarżenia publicznego kosztów obrońcy z wyboru w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia przeciwko niemu postępowania, w przypadku gdy oskarżony udokumentuje poniesione z tego tytułu koszty, uprzejmie przedstawiam następujące stanowisko.

Kwestia zwrotu kosztów procesu w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania w sprawach z oskarżenia publicznego jest przedmiotem regulacji art. 632 pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.) – dalej „Kpk”. W przepisie tym ustawodawca wprowadził zasadę, że w sprawach z oskarżenia publicznego, w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania, koszty procesu, a zatem, w myśl art. 616 § 1 Kpk, koszty sądowe oraz uzasadnione wydatki stron, w tym z tytułu ustanowienia w sprawie jednego obrońcy lub pełnomocnika, ponosi Skarb Państwa (z wyjątkiem należności z tytułu udziału adwokata lub radcy prawnego w charakterze pełnomocnika pokrzywdzonego, oskarżyciela posiłkowego albo innej osoby, a także z tytułu obrony oskarżonego w sprawie, w której oskarżony skierował przeciwko sobie podejrzenie popełnienia czynu zabronionego).

Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 23 marca 2011 r. (sygn. akt I KZP 1/11, OSNKW 2011/5/38) przepis art. 632 pkt 2 Kpk zawiera jedynie ogólną zasadę ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów procesu, nie wskazując sposobu ustalania

ich wysokości. W świetle wykładni systemowej i zakazu wykładni homonimicznej ustalenie znaczenia użytego w tym przepisie zwrotu „koszty procesu” nie może abstrahować od uregulowania przewidzianego w art. 616 § 1 pkt 2 Kpk, w myśl którego do kosztów procesu należą „uzasadnione wydatki stron, w tym z tytułu ustanowienia w sprawie jednego obrońcy lub pełnomocnika”, przy czym kwestię ponoszenia w procesie wydatków związanych z ustanowieniem obrońcy lub pełnomocnika reguluje art. 620 Kpk. Stosownie do tego przepisu, wydatki te wykląda strona, która go ustanowiła.

Dalej wskazać należy, że w ujęciu art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2015 r. poz. 615, z późn. zm.) wydatkiem z tytułu ustanowienia obrońcy jest niewątpliwie opłata za czynności adwokackie, ustalana w umowie z klientem. Jednak, jak podkreślił Sąd Najwyższy w wymienionym orzeczeniu, zasada umowności ustalania opłat za czynności adwokackie, uwzględniająca prawa rynku, obowiązuje tylko między stronami umowy. W świetle brzmienia przepisów art. 16 ust. 2 i 3 ustawy – Prawo o adwokaturze nie może być bowiem skutecznie kwestionowany fakt, że wysokość opłat za czynności adwokackie przed organami wymiaru sprawiedliwości, stanowiących podstawę do zasądzenia przez sądy kosztów zastępstwa prawnego i kosztów adwokackich, podlega reglamentacji. W myśl cyt. przepisów ustawy – Prawo o adwokaturze wysokość tych opłat określa, w drodze rozporządzenia, Minister Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady Adwokackiej i Krajowej Rady Radców Prawnych. Przy ustalaniu wysokości opłat Minister Sprawiedliwości zobowiązany został do oparcia systemu opłat na stawkach minimalnych za czynności adwokackie, o których mowa w art. 16 ust. 1 wymienionej ustawy, mając na względzie rodzaj i zawiłość sprawy oraz wymagany nakład pracy adwokata (art. 16 ust. 3). Minister Sprawiedliwości upoważniony ponadto został do ustalenia opłaty wyższej niż stawka minimalna, o której mowa w art. 16 ust. 3, lecz nieprzekraczającej sześciokrotności tej stawki, gdy może to być uzasadnione rodzajem i zawiłością sprawy oraz niezbędnym nakładem pracy adwokata (art. 16 ust. 2).

Należy nadmienić, że analogiczne rozwiązania zawiera art. 22⁵ ustawy z dnia 6 lipca 1982 roku o radcach prawnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 507, z późn. zm.).

W tym miejscu raz jeszcze wymaga podkreślenia fakt, iż ograniczenie polegające na ustaleniu opłaty wyższej niż stawka minimalna, jednakże nieprzekraczającej sześciokrotności tej stawki wynika wprost z przepisów ustawy – Prawo o adwokaturze (ustawy o radcach prawnych). Rozwinięcie tej regulacji w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. poz. 1800) oraz

w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. poz. 1804) ma jedynie na celu prawidłowe wykonanie upoważnienia ustawowego.

Uwzględniając wskazania wynikające z wymienionych regulacji ustawowych, Minister Sprawiedliwości zawarł stosowne rozwiązania w rozporządzeniach z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz w sprawie opłat za czynności radców prawnych, które weszły w życie z dniem 1 stycznia 2016 r., zastępując częściowo – w zakresie dotyczącym opłat pełnomocników z wyboru – obowiązujące dotychczas rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2013 r. poz. 461, z późn. zm.) i w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. z 2013 r. poz. 490, z późn. zm.).

Podstawę prawną do ustalenia wysokości wydatków poniesionych w związku z ustanowieniem jednego obrońcy z wyboru, wchodzących w skład kosztów procesu, które Skarb Państwa ponosi w sprawach z oskarżenia publicznego – na podstawie art. 632 pkt 2 Kpk w zw. z art. 616 § 1 pkt 2 Kpk – w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia przeciwko niemu postępowania, stanowią zatem przepisy obowiązujących rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie i w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Rozporządzenia te ustanawiają nowe stawki minimalne opłat stanowiących podstawę zasądzenia kosztów zastępstwa prawnego i w § 15 ust. 3 wprowadzają mechanizm pozwalający na ustalenie opłaty w sprawach wymagających przeprowadzenia rozprawy, nawet w wysokości sześciokrotności stawki minimalnej, jeśli uzasadnia to:

- 1) niezbędny nakład pracy adwokata (radcy prawnego), w szczególności poświęcony czas na przygotowanie się do prowadzenia sprawy, liczba stawieniectw w sądzie, w tym na rozprawach i posiedzeniach, czynności podjęte w sprawie, w tym czynności podjęte w celu polubownego rozwiązania sporu, również przed wniesieniem pozwu;
- 2) wartość przedmiotu sprawy;
- 3) wkład pracy adwokata (radcy prawnego) w przyczynienie się do wyjaśnienia okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, jak również do wyjaśnienia i rozstrzygnięcia istotnych zagadnień prawnych budzących wątpliwości w orzecznictwie i doktrynie;

- 4) rodzaj i zawilość sprawy, w szczególności tryb i czas prowadzenia sprawy, obszerność zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, w szczególności dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego lub biegłych sądowych, dowodu z zeznań świadków, dowodu z dokumentów, o znacznym stopniu skomplikowania i obszerności.

Mechanizm ten, w powiązaniu z wysokością nowych stawek minimalnych, pozwala zatem na ustalenie przez sąd wysokości przyznawanych kosztów obrony nie tylko w sprawach typowych, o przeciętnym stopniu skomplikowania i czasie trwania, ale także w tych o największym stopniu trudności, wielowątkowych, trwających wiele lat i wymagających od obrońcy maksymalnego zaangażowania i nakładu pracy. Pozwala to na ustalenie kosztów ustanowienia w sprawie obrońcy w wysokości takiej, aby były one uzasadnione w rozumieniu art. 616 § 1 pkt 2 Kpk i odpowiednie do zapewnienia niezbędnego zakresu realizacji przez obrońcę uprawnień procesowych oskarżonego.

Ponadto należy wskazać przepis § 16 obu rozporządzeń, zgodnie z którym wniosek o zasądzenie kosztów zastępstwa prawnego (i kosztów advokackich) może zawierać oświadczenie o wysokości kosztów obciążających stronę z tytułu wynagrodzenia adwokata (radcy prawnego). W braku takiego oświadczenia, opłatę ustala się w wysokości odpowiadającej stawce minimalnej, chyba że okoliczności określone w § 15 ust. 3 przemawiają za innym jej ustaleniem. Przedstawione rozwiązanie pozwala sądom urealnić zwrot kosztów za czynności obrońców.

Podkreślenia przy tym wymaga, że wskazane regulacje nie uchybiają konstytucyjnemu prawu do obrony. Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 24 lutego 2015 r. (sygn. akt K 34/12) brak możliwości odzyskania chociażby części kosztów ustanowienia obrońcy z wyboru może powstrzymywać od ustanowienia obrońcy, a to z kolei może wpłynąć na wynik postępowania, w skrajnym wypadku prowadząc do nierzetelnego procesu oraz skazania osoby niewinnej. Jak wskazał Trybunał, prawo do obrony jest naruszone, gdy skorzystanie z niego, nawet w minimalnym zakresie, jest przedmiotem kalkulacji ekonomicznych (zob. wyrok TK z dnia 26 lipca 2006 r., sygn. akt SK 21/04).

Natomiast omawiane regulacje ustawowe oraz te zawarte w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. umożliwiają uzyskanie zwrotu kosztów obrony w wysokości urealnionej i maksymalnie zbliżonej do wynagrodzenia pełnomocnika, określanego według relacji rynkowych. Nie istnieje również ryzyko, że oskarżony musi liczyć się z tym, że nawet w razie uniewinnienia nie ma podstaw dochodzenia zwrotu wydatków z tytułu obrony.

Na marginesie należy nadmienić, że przedmiotowe rozwiązania mają ten walor, że nie pozwalają na zwrot kosztów obrony, nawet rzeczywiście poniesionych, jeśli koszty te są nieracjonalnie wysokie i nie były uzasadnione, przy czym ocenę tej kwestii pozostawiają niezawisłemu sądowi, orzekającemu w granicach prawa.

z powołaniem na
z upoważnienia
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
Marcin Warchol
PODSEKRETARZ STANU